

KvD-bibliotheek en probleembestand (15) Aantekeningen bij Kanttekeningen

Arne van Mourik

Het bekendste Nederlandse damboek is ongetwijfeld *1001 Miniaturen* van G.L. Gortmans. Het werd in 1939 uitgegeven door Kluwer 'in samenwerking met *Het Damspel*'. Er horen twee kanttekeningen bij: 1) coauteur W.B. Monsma, en 2) 'minus *Het Damspel*', want wat het bondsorgaan ook met de uitgave van doen had, het moet een miniatuurbedoening zijn geweest.

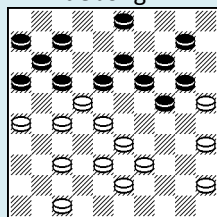
In 2013 is er een derde standaard kanttekening bijgekomen: inhoudelijke correcties en aanvullingen, opgespoord door K.W. Kruijswijk. De uitgave daarvan, in de vorm van een dictaat zonder ook maar één diagram, heet niet voor niets *Kanttekeningen bij een vermaard damboek*. Zeer belangwekkende aanvulling, driekwart eeuw na dato!

Facebook

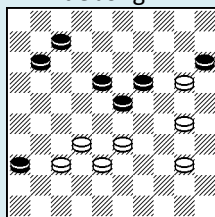
Staat u mij toe de bespreking van dit boek uitvoerig in te leiden met een voorbeeld van hoe het werk van problemisten soms een onnavolgbaar eigen leven gaat leiden. Het is van alle tijden: een damredacteur plaatst een compositie zonder bronvermelding en soms zelfs zonder auteursnaam. In *Het Damspel* oktober 2013 bood Leo Aliar in zijn (helaas wegbezuinigde) rubriek 'Kijkjes in de Damwereld', de stelling van het eerste diagram aan, ter ontrafeling. Twee pagina's verderop kon men de bedoeling zien, maar ook daar werd de benieuwde lezer onthouden wie de componist is. Toevallig had ik dezelfde stelling even tevoren ontmoet in het fenomenale boekwerk van Sergej Yushkevitch (*Istorija* p.145 nr.604). Auteur: Herman de Jongh, eerste publicatie: *Het Damspel* maart 1917 p.203 nr.684 –volkomen toevallig ook al weer opgenomen in DP augustus 2014 (rubriek Hermelink), met schijf 45 op veld 50!

Aliar had geen weet van auteur en bron; hij had de stand overgenomen van de Facebook-pagina van Herman Spanjer en de naar Thailand uitgeweken Groninger was kennelijk evenmin op de hoogte.

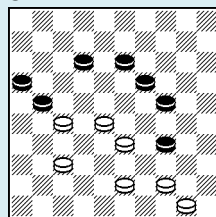
1. H. de Jongh

2. H. de Jongh

3. N.N.

En nu we het toch over de interessante compositie van De Jongh hebben, ook de in HD vermelde ontleding was onvolledig: Aliar liet de oplossing stoppen na 30, 23 (28) 38-32! De rest aan de kijker overlatend. Yushkevitch ging iets verder door, maar gaf slechts één van beide varianten, namelijk (12) 23, 42, 31, 19, 5 en hij besloot met een punt. In de database wordt na deze "punt" echter geheel terecht aangegeven: faalt vanwege (3-9) Z+. Vermoedelijk is de auteursoplossing ergens foutief ingevoerd (en nam Yushkevitch deze over) want wel winnend is 30, 23 (28) 38-32 (12) 23, 41! 36! 19, 5, waarna (9) ontzenuwd is door 32+. De Jongh heeft zo te zien goed nagedacht over zijn vormgeving. Bovendien moet de aandachtige ontleder ook nog maar eens de nog niet vermelde variant 30, 23 (28) 38-32 (23) 26-21, 38, 21, 1 (18) zien te overleven, want na bijvoorbeeld 40? is het alsnog mis: 50 (24=). Na (18) gaat 31, 32, 13 wel goed, En tenslotte, voor de volledigheid: wit kan de oplossing ook starten met 28-23, met ofwel zetverwisseling of (29) 27-21, 30, 4 W+. Hoewel ik me voor kan stellen dat er in de Kijkjesrubriek geen ruimte is voor zo'n uitvoerige cijferreeks doe je de componist van het werk eigenlijk tekort als de ontleding wordt afgeraffeld. Laat staan dat zijn naam niet eens wordt vermeld!

*Herman de Jongh, rechts, in actie tijdens het WK 1928 te Amsterdam
Ben Springer, links, werd daar de tweede Nederlandse wereldkampioen*

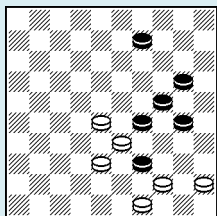
Originele zetting en de juiste auteur

Mocht De Jongh zich in zijn graf lichtjes hebben bewogen, de uitgave van Kruijswijk biedt de mogelijkheid hem recht te doen. Kruijswijk heeft namelijk bij talloze in '1001' opgenomen miniaturen de originele zetting aangegeven en voor zover mogelijk de volledige bron. (Gortmans had zich beperkt tot het vermelden van jaartallen.) Op diagram 2 stelling 680 uit wat Sergej Mezenin *the book of all time* noemde. Oplossing: 24, 33-28! 19, 34, 33, 1 enz. Deze 7x7 was volgens Kruijswijk in 1928 verschenen in de *Heldersche Courant*, met schijf 11 op veld 9. Als gevolg van de door Gortmans of Monsma aangebrachte wijziging moet wit in het eindspel wat meer moeite doen om tot winst te komen: (19) 29 (16) 42! (21) 31! 26 (32) 24 (37) 47 W+. Het afspel is bijna scherp, want wit kan de winst slechts een zet uitstellen met 29-38 (23) in plaats van direct 29-42. De bronvermelding –blijkbaar was niet de exacte datum te achterhalen– is nuttig, evenals het aangegeven verschil in zetting. De doorsnee dammer zal het misschien worst wezen, de waarlijk geïnteresseerde wil wel weten hoe en wat.

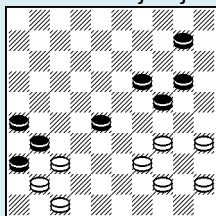
Iemand met voldoende waardering voor het werk van problemisten wil vooral graag weten, behalve waar en wanneer, door wie een bepaald gegeven het eerst is vastgelegd. (Het wiel wordt vaak opnieuw uitgevonden!) Daarmee komen we op het m.i. belangrijkste nut van *Kanttekeningen*: het zet aan tot nieuw onderzoek! Een voorbeeld daarvan op diagram 3. Deze "bliksemflits" 23, 39, 26+ was sinds 1932 verklonken met haar vermeende ontdekker Jacobus (Koos) Warmerdam (1908-1997). Nu niet meer, want Kruijswijk refereert aan dezelfde stelling in *De Grondwet* van 14.11.1925 (nr.43), op naam van W.F. Lentz. [Volgens Kruijswijk staat dit in een brief van Gortmans aan Monsma van oktober 1937, maar uit de brief van 27.10.1937 blijkt dit niet; mogelijk een andere maand?] Daarmee is de kous niet af. Nieuwsgierig geworden naar juist de geschiedenis van dit werkje informeerde ik bij Eddie van de Acker en de Tilburger bleek een verrassend antwoord in petto te hebben: hij trof de stand namelijk *niet* aan in de bewuste krant, maar had deze wel al gevonden in de *Alkmaarse Courant*, jaargang 1922! Op naam van ... niemand!

Tijdens de laatste decemberdagen vertelt "popprofessor" Leo Blokhuis in de 'Top 2000 a Go Go' leuke verhalen over de geschiedenis van bekende liedjes. Zoiets kan met damproblemen ook. Is de redacteur van de *Alkmaarse Courant* nu wellicht de auteur of had deze het pareltje op zijn beurt uit een weer ouder orgaan geplukt? Misschien wordt het ooit nog duidelijk.

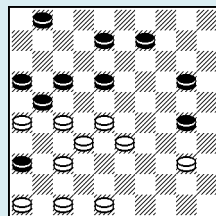
4. N.N.

4a K.W. Kruijswijk

5. A.D. van Mourik

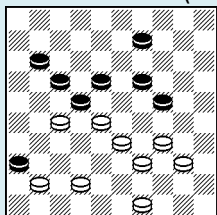
Overbodige zettingen

Kanttekeningen is, hoewel ze sterk voorziet in een behoefte, niet op alle vlakken een hallelujah waard. Kruijswijk heeft er namelijk voor gekozen om bij vele miniaturen een eigen 'optimale zetting' te leveren die eventueel het 7x7-formaat overstijgt. (DP april 2013 p.45: *Ik heb getracht alle fouten en gebreken in dit werk [1001] weg te nemen [...] Tevens heb ik, bij elk miniatuur gezocht naar een mogelijke verdieping of optimale zetting.*) Daar hoeft op zich niets mis mee te zijn, want voor een ideale zetting is het miniatuurformaat uiteraard niet heilig. Maar een schrijnend nadeel is wel het voorbij gaan aan het gebruik van een computer-damprogramma.

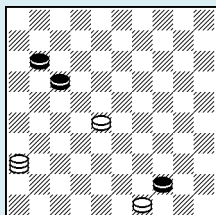
Vele arrangementen van de auteur heb ik in middels bestudeerd –op zoek naar publicabel materiaal– en het viel me daarbij op dat de alternatieve zettingen vaak eenvoudig falen. Een eerste voorbeeld op diagram 4. Van de naamloze nr.248 in '1001' kan men zich afvragen waarom deze is opgenomen in het boek. Oplossing: 23, 33, 43, 3 enz. KWK's 'optimale zetting' staat er naast. Oplossing: 44-40, 38, 39-33Z, 34, 5 (23) 37 (29) 42 (34) 30, 48 enz. Drie observaties: ten eerste zie ik niet wat de overeenkomst is tussen de 6x6 en de vrije interpretatie. Ten tweede is het slot na 48 net zo onscherp als dat van de 6x6. En vooral ten derde: bij Z is 44-40/45-40, 38, 38-33, 5 vervelend bijoplosbaar. Geloof u mij, *Kanttekeningen* staat vol met cijferstanden zoals deze. Verzachtende omstandigheid is dat er voldoende welkome arrangementen in het dictaat staan, welke de oplossers (deels) in de probleemrubriek van dit blad tegemoet heeft kunnen zien.

Had Kruijswijk over de problemendatabase beschikt, dan had hij niet zo veel tijd in het zoeken naar optimale zettingen hoeven steken, want vaak hebben andere problemisten dat (onbewust) al gedaan. Bij '1001-15' (een 3/3 van Weiss uit 1916) heeft de auteur ook een overbodige bewerking geplaatst, welke verscheen in het *Reformatorisch Dagblad* van 2 januari 2010. KWK had zich de moeite kunnen besparen als hij weet had gehad van de bewerking op diagram 5 –niet toevallig op het conto van ondergetekende. Daarin zit bovendien een zet die het probleem bestaansrecht geeft: 47-41, 34!! [een bijzondere manier om de tempodwang op te lossen] (45) 28-22, 34, 37 (27) en de 3/3 is bereikt: 41 enz. DP april 2006 p.39 nr.32.

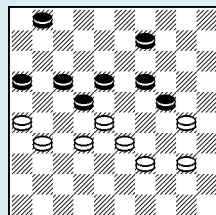
6. F.M. Verveen (arr.)

6M. z.a.z.

6a. J.C.R. Bus

Geluk en pech

Heeft Kruijswijk derhalve met zijn arrangeerwerk vaak de boot gemist, soms kwam hij tot vondsten die er wezen mogen. Voor '1001-856' bedacht hij de stand van diagram 6. Het origineel, een 7x7 van dominee Frans Marie Verveen (1907-1992) [zonder de schijven 11, 27 en 49 in *Het Schouwvenster* 11.5.1928, nr.133, en eerder of later in datzelfde jaar in de *Haagsche Post*, zo leert *Kanttekeningen*] eindigde in het ziellose 17 = D50. De bedoeling van het arrangement is hogelijk te waarderen: 30, 33, 4 (31) 36, met het nieuwe en fraaie afspel (zie 4M): (22! 50) 18 (39) 44, 12 (44) 17, 17. Kruijswijk vermeldt bij deze bewerking twee schijnwinsten, welke ik niet noem omdat 44, 3 wel een hardhandige bijoplossing is. (Mijn eigen arrangement nam ik op in de probleemrubriek van augustus 2014, p.98 nr.100.) Conclusie: in *Kanttekeningen* bezorgt de auteur ons het fraaie nieuwe motief/eindspel 6M, dat nog geen correcte bewerking kent. Overigens werd het slagidee 39-33x4x door meerdere problemisten benut. Een sterk op Verveen's bewerking gelijkende en nu wel scherpe zetting staat op diagram 4a. Jaap

Bus in de *Verenigde Noord-Hollandse Dagbladen* 20.2.1965: 21, 33, 4, 50 (6, 17) 27+. Uiteraard had Kruijswijk deze bewerking kunnen noemen, maar hij had er blijkbaar geen weet van en stuitte er (ten tijde van het werken aan zijn uitgave) blijkbaar ook niet op in de 8x8-collectie van Jan Vink.

Een minder groot bezwaar van het arrangeerwerk is het volgende: net als in de (voormalige) rubriek van Frans Hermelink komen namen van heel lang geleden ineens weer 'als nieuw' in de database terecht. Daardoor wordt een handig trucje, dat ik zelf tenminste hanteer tijdens het gebruik van de database, teniet gedaan. Staat er een 21^e-eeuwse publicatie in de database op naam van iemand die al decennia lang dood is, dan brengt mij dat aan het twifelen over de juistheid ervan. Nu er echter een arrangeertijdperk is ingegaan en het wat vreemd overkomt om als arrangeur talloze standen (althans waar het minimale wijzigingen betreft) op eigen naam te plaatsen, dan gaat de zojuist genoemde regel dat iemand ver na zijn dood niet meer kan publiceren niet meer op! Kruijswijk wenst immers niet met de eer aan de haal te gaan en Hermelink doet het zelfs niet bij zeer onderhoudende wijzigingen!

Andersom kom ik in de database ook publicaties uit de jaren twintig tegen op naam van Arie van der Stoep! Dat is dan geen echte fout, maar het geeft aan dat Van der Stoep een oud probleem heeft bijgeschaafd en dat er, vermoedelijk door de wijze van publiceren, zijn eigen naam aan is verklonken. Voor de probleembrubriek heb ik de houding aangenomen dat ik alleen die standen uit *Kanttekeningen* overnam waarin de rol van Kruijswijk zodanig van belang is dat het nieuwe probleem gerust op zijn eigen naam mag voortleven. Ik ben nog wat huiverig voor het plaatsen van oude bijna-kopieën.

*Links Wendel Kruijswijk, still going strong
Rechts wijlen Aart de Zwart, Utrecht 21 mei 2011*

Voorbeeldig Kruijswijk

Afgezien van de overbodige bewerkingen (mislukte arrangementen) en een aantal tikfoutjes – waarvan een aantal inmiddels op twee pagina's errata te verkrijgen, dan wel reeds bijgevoegd in de 2014-versie– getuigt ook *Kanttekeningen bij een vermaard damboek* weer van de welhaast vanzelfsprekende *quest for truth* die Kruijswijk kenmerkt. Het is feitelijk een zegen dat zijn nieuwe uitgave, waarin werkelijk een ontzaglijke hoeveelheid

verzamel tijd is neergeslagen, het mogelijk maakt om binnen enkele dagen de database te voorzien van vele nuttige correcties/aanvullingen. Tegen de tijd dat die verwerkt zijn, of liever nu al, zou menig damredacteur die lichtzinnig omspringt met brongegevens zich nog eens wat meer achter de oren mogen krabben. Dat de juiste informatie binnen bereik is door simpelweg in de eigen computer te kijken (mits men de moeite neemt de database aan te schaffen) maakt het bezinnen op gebrekkige eigen publicaties nog meer aantrekkelijk, hoop ik. En voor hen die het nog steeds zonder de database kunnen of willen stellen en thuis wel het bekendste damboek in de kast hebben staan: *Kanttekeningen* hoort daar nu bij.

Kanttekeningen bij een vermaard damboek is te bestellen bij K.W. Kruijswijk, Obrechtlaan 30 3723 KC Bilthoven (030-2282424). Eventuele tussenpersoon is Arne van Mourik (e-mail: gortmanscentrum@gmail.com).